

„erkölcsi megújulás” kifejezéseket, amelyeket először és talán utoljára a *Beszélő* hasábjain elemezték racionális és megvitatható módon (Tamás Gáspár Miklós, 8. szám).

Végezetül rátérek az összkiadás problémájára. Mielőtt ezt a kiadást értékelnénk, fel kell tennünk néhány megkerülhetetlen kérdést. Kellenek-e folyóirat-összkiadások? Nem célszerűbb-e kihagyni a napi aktualitásokat, a múltó értékű-érvényű közleményeket, s csak a többi (a maradandóbbnak tetsző vagy történeti érdekességű írásokat) tenni közzé, ahogyan több válogatás is eljárt? A jó válogatás érdekesebb? A válogatatlan anyagközlés becsületesebb? Hullámvölgyekkel, kisiklásokkal?

A filológus teljességre való törekvése sokunkkal azt mondatja, hogy igenis minden apróság fontos lehet, ne döntse el helyettünk a szerkesztő, bármily jóindulatú és biztos érzékű is, hogy mit tekintsünk kiemelendőnek. Viszont megszólalhat belőlünk a hedonista is, aki elvárja, hogy olvasható, sőt olvasmányos könyvet kapjon a kezébe, hogy a kásahegyből ne magának kelljen kibányászni azt, ami a hajdani lapot híressé vagy hírhedtté tette. A második kérdés éppen ezért úgy hangozhat, hogy nincs-e különbség a szilárd szerkesztői koncepció szerint irányított, erősen kézben tartott, elvszerű, minden közleményükben megfontolt, átgondolt és a véletlenre semmit nem bízó folyóiratok és a szabadabb mozgásteret engedő, fórumként működő vagy épp átgondolatlanul vezetett lapok között? Ha van ilyen különbség, akkor nem csak az előbbire vonatkozna-e teljes joggal az összkiadás igénye? Mert ha így van, akkor a *Beszélő* bizonyosan nem a *Nyugat* vagy a *Ma* kategóriája (ezeknek van összkiadásuk), és megfontolandó, hogy érdemes-e egészében megjeleníteni.

S ha úgy döntünk, hogy mindenképpen szükség van összkiadásokra, akkor a harmadik kérdés az, hogy: éppen ez kell? Az *Uránia*tól *A Tétlen* át a *Szép Szó*ig megannyi jeles periodika vár kiadásra, amelyek talán időtállóbbak is, mint éppen a *Beszélő* – hangozhatna egy ellenvetés. Csakhogy pontosan ez az érvelés indokolja, hogy miért most kellett kiadni Kis Jánosék szamizdatját. Minthogy a politikai és közgazdasági értékelések avulnak, nem is szólva a taktikai fejtegetésekről

és az aktuális hírekről, glosszákról, interjúkról, mostanában van az utolsó pillanat, amikor még zsigereinkben érezzük ezek kontextusát, amikor még visszaidézhetjük jelentőségüket, hangulatukat, megítélhetjük érvényüket, s emlékszünk a szereplőkre és szerzőkre. Egy-két év múlva talán már (ahogy mondani szokás, s ami itt szó szerint veendő): „mindez a múlté”. Ráadásul (*hélas!*) nemcsak a kiváló tanulmányok, kritikák, publicisztikák maradtak aktuálisak, hanem a javasolt beszédmód, sőt a problémák egy része is. Szögezzük le tehát teljes egyértelműséggel és minden kételyt félretéve: a *Beszélő* összkiadására nagy szükség volt, és éppen most kellett megjelentetni.

Még egy lehetséges kifogást kell megválaszolni. Kérdés lehet, hogy megállhatunk-e valahol a kritikai kiadás tökélye és a népszerű kiadás könnyen kezelhetősége és felületessége között, ahogyan ezek a kötetek teszik. Úgy látom, igen; bizonyára soha nem készül *Beszélő* kritikai kiadás, nem is volna sok értelme, de érdemes az olvasó minél alaposabb tájékoztatására törekedni, amit itt a parádés jegyzetapparátus kitűnően szolgál. Az összkiadás sajtó alá rendezője (Havas Fanny) igen jól eltalálta a mértéket.

Kálmán C. György

A PIMASZ HALACSKA CSODÁLATOS ÉLETE AVAGY ÍGY ÍRTOK TI

Magyar Narancs (1989–)

Főmottó: Aki posztmagyar, fitymát hány.

(Magyar Narancs)

Almottó: A nagy halak meg bekaphatják...

(A Magyar Narancs egyik olvasói leveléből)

A San Franciscó-i Steinhard Aquarium hatalmas, kőrgyűrű alakú üvegmedencéjének áramlatot vízében különféle színű és nagyságú halak százai úsznak körbe-körbe – s itt, ebben a vizikarneváli hangulatot árasztó akváriumban úszkál egy sárgás-pirosas-arany szí-

nekben játszó halacska, amely mindenre fittyet hányva szembeüszik az árral s az ily módon „áramoltatott” halakkal. A kus hal különösen bájos és meghökkentően pimasz – aki látta, biztos nem felejtí el. Talán Bozóki András, a *Magyar Narancs* egyik „szellemi atyja” és fő teoretikusa is látta annak idején kedvenc halamat Friscóban, amikor Kaliforniában töltött egy évet a rendszerváltás körüli időkben – s talán ez a pimasz halacska is inspirálta őt és társait, hogy életre hívják a *Magyar Narancs*ot a „magyarifjúságos” és „ifjúságimagazin” pocsolyahalak fullasztóan unalmas világa után, mely korszak légköréről Bozóki később így vall: „Egy nyári este rászántam magam, hogy felmenjek a rózsadombi Rajk-butikba. A 49-es buszon megszólított egy ismeretlen ismerős, hogy a butikhoz igyekszem-e. [...] Látván habozásomat, csak annyit szólt, ne menjek most, mert razzázik a rendőrség, s mivel meggondoltam magam, elkerültem, hogy nyilvántartásba vegyenek. Így éldegéltünk mi a Kádár kori Magyarországon akváriumában.” (1991/13.)

Talán a Rajk-butik e „titkos” olvasóiból lettek később a beinduló jobb lapok (*Világ*, *Hírány* stb.) szerkesztői, a 49-es busz „örzöiből” pedig a hű olvasók. Ebből a szellemi közegeből lépett elő a *Magyar Narancs* is, „kócos diáklap”-ként, 1990 nyaráig szorosan összefonódva a Fideszsel.

„Másság és nóvum”

– hirdették meg a lap szerkesztői, s a *Magyar Narancs* valóban egyedülálló képződményévé vált a magyar sajtótörténetnek, bár a nóvumra még várni kellett egy kicsit. Régebbi időkhez visszanyúlva – a *Narancs* kelet-európai előzményeként az újvidéki *Új Symposiont* említhetjük meg, amely számunkra olyannyira szokatlan alternatív és avantgarde stílust képviselt a hetvenes, nyolcvanas években, hogy „keményebb” számai be sem jutottak az országba. A *Narancs* (vagy ahogy önmagát rövidíti: *MaNcs*) igazi, közvetlen előzményének azonban a lengyelországi *Narancs Alternativa* mozgalmat tekinthetjük, amelynek tagjai – a wrocławai egyetem és a szépművészeti akadémia hallgatói – a szürke valósággal és az unalmas hétköznapi élettel való szakítást tűzték ki célul, nagy teret engedve a képzeletnek és a tudatalattinak. A SZOCIALISTA SZÜR-REALIZMUS MANIFESZTUMÁ-ban a lengyel *Nar-*

rancs-osok többek között kinyilvánították: „a képzelet ellenőrizhetetlen világa teszi a világot háttéralkalmá” – és azt sugallták, hogy a politika és a politikusok, még ha akaratukon kívül is, de hozzájárultak a szabad képzelet és a szürrealizmus újjáéledéséhez. Happeningszerű, polgárpukkasztó rendezvényeiken – melyeket karneválnak neveztek – legtöbbször a rendszer paródiája játszotta a főszerepet, s mint tudjuk, ez a szemléletmód nem áll távol a *MaNcs*tól sem. A *Magyar Narancs* – nevében is vállalva a lengyel mozgalommal való közös-séget – elsősorban *alternatív* lapként definiálta önmagát, s mint ilyen, példaképének tekintette az amerikai *Rolling Stone* magazint is, „mely jelmondatában egy New York Timeszal szemtelenkedhet” („*All the News That Fits to Print / All the News That Fits*”). Ugyanakkor a független, liberális, ellenzéki újság szerepét is vállalta a hazai médiakezdeményezések közül a *Fekete Doboz*, a kalózádiók és a különféle fanzinok körébe sorolódva.

A *Magyar Narancs* eddigi története két, egymástól markánsan elkülönülő korszakra osztható: 1989 októberétől 1992 szeptemberéig kétheti lapként, mostani, második periódusában pedig, jelentős minőségi javulással, hetilapként jelenik meg. A lap *első korszakában* megjelenő írások öt tárgykörbe sorolhatók: 1. külpolitika, 2. belpolitika (2.1. kormány, 2.2. pártok), 3. közélet/társadalom, 4. gazdaság, 5. kultúra (képzőművészet, zene, film, kritika). Az első korszak politikai rovatát (623 cikk) a külpolitikai cikkek túlsúlya jellemzi (283 cikk). Ezek az írások a világ 38 országáról adnak hírt, leggyakrabban: 1. Jugoszláviáról (39 cikk), 2. a volt Szovjetunió, illetve a FÁK országairól (28), 3. Romániáról (22), 4. Csehszlovákiáról (21) és 5. Németországról (16). A pártokról szóló belpolitikai írások (70 cikk) legfőbb jellegzetessége, hogy mintegy egyharmaduk (!) a Fideszről szól (26), s csak a fennmaradó részen osztozik az MDF (15), az SZDSZ (12), a FKGP (9) és az MSZP (7), míg a KDNP-ről mindössze 1 írás jelent meg. Az egyes tárgykörök gyakran „átfolytak” egymásba (kormány – pártok, párt – más párt stb.) Az írások témáit tekintve: 1990-ben a gazdasági átalakulásról szóló írások vezettek (12 cikk) 1991-ben a belpolitikai témájúak (19), míg 1992-ben a médiáról szólók (10). A *MaNcs* másik felét kitevő kulturális ro-

vat egy olyan avantgarde/underground (lásd Fekete Lyuk, TILOS az Á... stb.) kultúrát népszerűsít, amely az adott időszakban példa nélküli a magyar sajtóban. A lap első korszakában két különszámot jelentetett meg: 1991-ben, a pápalátogatás alkalmából a híres-hírhedt CÁPASZÁM-ot, és 1992 őszén Vig Mónikának, a *Narancs* autóbalesetben elhunyt állandó munkatársának emlékére a fájdalmasan szomorú VIG MÓNI-válogatást. Az újság ebben az időszakban meghökkenően újszerű lapszámaival egy fiatal, (fő)városiakó értelmiségi olvasóréteget célozott meg.

E száraz bevezető után lássuk hát: fanyar-e a *Magyar Narancs*?

Veled vagy nélkülöd?

Ha a rendszerváltás utáni magyar belpolitikai élet átalakulását akarjuk nyomon követni a *Magyar Narancs* (görbe) tükrében, a hat parlamenti párt közül mindenekelőtt a Fideszről és a Fidesznek a *MaNcs*hoz fűződő, korántsem problémamentes kapcsolatáról kell szólnunk.

A *Magyar Narancs* 1989. október 23-án született a Mérleg jegyében – mely asztrológiai jegy „mérlegnyelv” szerepe azonban sokkal inkább a Fideszre nézve tűnt érvényesnek a kezdeti időben, mintsem a vele szorosan összefonódó *Narancs*ra. A mindjárt az első számban megjelent MI A FIDESZ ÉS MI NEM? című programnyilatkozatában a fiatal demokraták arra a kérdésre, hogy *Hol állunk?* – a magyar belpolitikai palettán a polgári szociálliberális *centrumban* helyezik el magukat, a baloldali szocialista-kommunista és a jobboldali keresztény-nemzeti-konzervatív értékrendek között, kilépve ezzel a magyar politikai életet oly régóta megosztó népi-urbánus ellentétből is. A Fidesz karakán elhatárolódásával szemben a *Magyar Narancs* mostani főszerkesztőjének, Vágvolgyi B. Andrásnak – aki sokáig lapja elfogulatlanságának hitében élt („*nagyon tökösen nem nézünk semmiféle politikai érdekre a szerkesztés során*”) –, visszatekintve a lap történetére, be kellett látnia: „*virtigli pártlap volt a Narancs, egészen 1990 nyaráig*” – mikor is a lap szerkesztősége végleg meghasonlott a Fidesz vezetőségével, akik „*a Narancsban megjelenő kritikákra egyfajta hisztérikus túlérzékenységgel reagáltak*” (1992/16.). 1990 nyarától vált tehát a

MaNcs igazán „független” lappá – de hogy még hosszú ideig nem tudott elválni a párttól, azt jól érzékeltetik a számok: a hat parlamenti pártból megjelenő cikkek alapján továbbra is a Fidesz maradt a sztárpárt, azzal a figyelmet érdemlő kitüntetettséggel tetézve, hogy míg a többi pártot a lap keményen pimasz stílusban „csupán” kiosztotta, addig az ugyancsak kíméletlenül bíralt Fidesznek rendszeresen „súgott” is. Már a nagy elválás előtt figyelmezteti a *Narancs* a pártot: csak úgy erősödhet meg, ha továbbra is fenntartja antipatetikus politikai stílusát, s „*egy New Age életérzésű zöld-liberális poszt-politikát folytató*” párttá válik. 1991 elején már két elemző cikkben is kimondatik az a súlyos vád, hogy a Fidesz elveszítette radikalitását, ha a szó „*a forradalmi igényű, gyökeres rendszerváltás követelését jelenti*”, mert a magyar politikai életben egy olyan új, radikális-alternatív mező alakult ki, amelynek a fiatal demokraták immár csak a határmezsgyéjére sodródva találhatók, s már alternatívnak is alig nevezhetők, „*...ha az alternativitás fogalomkörébe beleértjük a feminizmust, a bázisdemokrácia és a pacifizmus igényét is*” (1991/18.). Radikalizmus és alternativitás helyett a Fidesz igazi céljává „*egy liberális néppárt kiépítése vált*” (1991/14.) – hangzott a *Narancs* lesújtó kritikája.

A lap a Fidesz parlamenti frakciójának sorsát kezdettől a szíven viselte, s már a választások előestéjén megszívlelendő tanácsokkal segített a frakciótagok kiválasztásában: „*...tudatosan kell törekednünk arra, hogy megkomponáljuk jelöltjeinket, hogy ne legyenek se túl intellektuálisak, se egyszerű kétkedők. El kell sajátítani egy olyan beszédmodort, hogy minden harmadik mondatban legyen egy »intranszignens« és egy »láthassuk ugye.«*” A fiatal demokraták parlamentbe való bekerülését a főszerkesztő világtörténeti eseményként értékelte. A parlamenti frakció működését több cikkükben is egybehangzóan kiválónak, felkészültnek és hatékonyan itélik meg a *MaNcs* belpolitikai elemzői, de már 1991 elején ezt súgják a képviselőknek: a parlamentben és a tömegkommunikációban való megjelenésük kitűnő, de időben észre kell vegyék: mind a parlament elismertsége, mind a médiákba vetett bizalom csökkent az elmúlt időszakban, s „*...az elitpolitika szintjén bizonyított kompetencia egyetlen pártnak sem fogja garantálni a választási*

sikert [...], az a párt fog sikert elérni a legközelebbi választásokon, [...] amelyik a helyi társadalmat tudja megmozgatni". (1991/15.) A MÁSIK, AKI UGYANAZ – már a címében is sokat sejtető elemzés 1992-ben, közvetlenül a februári Fidesz-kongresszus előtt küld újabb „figyelmeztetést” a pártnak: nem azzal van baj, amit tesz, hanem azzal, amit nem tesz. „A Fidesz felfogása szerint a demokrácia tulajdonképpen technika” – mely „technikagyakorlás” közepette a kelleténél jóval kevesebb figyelem jut az oktatásra, kultúrára, a szociálpolitikára (különös tekintettel a munkanélküliségre) s az ökológiára. Ha a másik oldalt is megnézzük, és a „technikagyakorló” Fidesz Magyar Narancsról való „hisztérikus” leválási szándékának mélyebb okait keressük, érthetővé válik számunkra a fiatal demokratáknak az a felismerése, hogy szavazóbázisuk megtartásának és nyugati típusú parlamenti párti működésüknek elengedhetetlen feltétele volt, hogy a nyegle, sekélyes politikai „elemzésekkel” előrukkoló, polgárpukkasztó Narancstól minél messzebbre távolodjanak. Az, hogy a „kikoszarozott” Narancs számára a Fidesz sem több már, mint egy párt a többi közül, Seres Lászlónak a kormány eddigi tevékenysége miatti kifakadásából derül ki: ELÉG VOLT (1993/8.). „Na de kire szavazzunk?” – teszi fel a kérdést –: „a meglehetősen arrogáns és elitista Fideszre?”

Noha a Narancs életét a kezdetektől átmegegyeztetette a Fidesszel való „gyengéd viszony” – mely kötődés számai csak a MaNcs hétilappá avanszálásával (1992. szeptember) bogozódtak ki, s oldódtak el igazán, végérvényesen és visszavonhatatlanul a Fidesz Pressre testálva a párt szócsövének szerepét –, Vágvölgyi B. A. főszerkesztő szerint „...az igazi próba 1994-ben, egy Fidesz vezetésű vagy Fidesz részvételi kormány megalakulása után vár a lapra, hiszen a jó sajtó mindig független, kritikai, ergo ellenzéki beállítottságú. Ezt megtartani, mikor egykori barátaink, jó ismerőseink miniszterek és államtitkárok lesznek, bizony nem akármilyen kihívás” (1992/16.). Úgy gondolom, a „független”, „kritikai” hírközlés mindig objektivitásra törekvő és tárgyilagos – s ez nem feltétlenül jelent egyben ellenzéki érzést is. A Magyar Narancs szerkesztőinek, ha valóban független újságot akarnak csinálni, előbb-utóbb ki kell majd nőniük

az örök ellenzékiiségre vágyó „enfant terrible” vonzó, bár kissé gyermeketeg szerepköréből. Széchenyi István „*lelki független ember*”-nek nevezi ezt a típust, aki „*szeretettől és gyűlölettel egyaránt távol, a szív andalgásaitól és undok irigységétől mentes politikát képes folytatni*” – s neki teszi fel a kérdést: „*Ki mer tiszta lelkiismereti bátorsággal a honi előítéletek erejével szembeállni s hazafiaiit éppen ott támadni, ahol mint a nyavalyának gyökérhelye, a vágás legkínzóbb?*”

Mr. Antall and His Pussy-Cats

A Magyar Narancs belpolitikai írásaiban megjelenő konfliktusok közel egyharmada a kormány tevékenységéhez kötődik, s az Antallkoalíció itt kibontakozó „arculata” cseppet sem hízolgó.

MR. BOD AND HIS DOG (1990/21.) címmel a lap már júniusban bemutatta az új kormány tagjait, akik közül még Bod Péter Ákos járt a legjobban – a londoni *The Independent* kormányalakításunkra vonatkozó kommentárjának beidézésével: „*His selection strenghtens suspicions voiced by Western diplomats before last month's elections that the MDF's economic team consists of Mr. Bod and his Dog.*” A többi minisztert minősítendő a Narancs szerzője megjegyzi: nagy szerencse, hogy a televízió a kormány bemutatkozása helyett inkább a BEK-döntőt közvetítette, „*ott legalább európai csapatokat láthatott a néző*”. A készülőkormányprogramról szólva csak azért drukkolnak a Narancs-osok, hogy „*a határidő lejártára ne csak programja legyen a kormánynak (bár az sem árt, ha van), hanem kormánya is a programnak*”. Éles eszű belpolitikai elemzők a száz nap türelmi idő elteltével máris úgy vélik: a kormány addigi tevékenységére „*már nem csupán jó szándékú dilettantizmus*” jellemző, látványos személcseréi mögött ugyanis „*előrelátó stratégia*” körvonalai kezdenek kibontakozni – s a Narancs már ekkor (1990/17.) felteszi Antall Józsefnek a kérdést: „*Miért nem tisztítja meg pártját a szélsőjobboldali, náci színezetű eszmék képviselőitől?*” A kormány tagjainak folyamatosan figyelemmel kísért tevékenységét lapunk – a kormányátalakítások ellenére is – kezdettől fogva középszerűnek és dilettánsnak tartja, ami persze nem jelenti azt, hogy hirdetésüket ne hozná le időről időre az „apró hirdetés” rovatban, így például: „*A Népnemzeti Ge-*

rincű Földigiliszták Földalatti Mozgalma közli, hogy az NGFFM a tavaszi eszések idején alakuló gyűlést tart a lakuteiki nagyréten” – alatta pedig: „A Magyar Humusz Alapítvány Nemzeti Kuratóriumára üdvözli a NGFFM gyűlését. Magyar gilisztát magyar földbe, magyar turult magyar égre!” Ha a Magyar Narancs egyszer politikai TOPLESS listát állítana fel, minden bizonnyal az az Antall József kerülne az első helyre, akinek miniszterelnöki tevékenységét a lap – sportnyelvvel szólva – így kommentálta egyszer: „gyenge kezdés után erős visszaesés”. Személyéről szólva mindjárt az elején leszögezük: azért, mert ő a miniszterelnök, még nem tekintik a magyar politikai élet „Szent Tehenének” (ahogy ezt néhány sajtóorgánum teszi), s különösen autokrata vezetési stílusát és arrogáns megnyilvánulásait viselvén nehezen, ígéretüket be is tartják. A Narancs cikkeiből egy, a letűnt világ konzervatív-keresztény-nemzeti eszméit valló, „terjengős és kenetteljes” beszédeket tartó, kritikát nem tűrő miniszterelnök emberileg sem megnyerő arculata bontakozik ki az olvasó előtt. „Dr. A. J. hermeneutikája az átélő tapasztalatból indul ki”, s kritikaelméleti tanításának (HOGYAN BÍRÁLJUNK, KIT BÍRÁLJUNK? 1992/19.) végső konklúziója: csak az bírálthat másokat – leginkább persze miniszterelnököket –, aki maga is megjárta a történelem poklait. („Hej, azok a kommandós szcénák ott az Orvostörténeli Múzeumban, azok lehettek csak kemények!”) De mint tudjuk, a fideszesek és a Narancs-osok éppen nem ez a korosztály: „Ergo – minden bírálát jogtalan.” A Magyar Narancs már 1991-ben hosszabb írásban foglalkozott az Antall-Göncz – szélesebb értelemben véve: a miniszterelnöki-közársasági elnöki – jogkörkonfliktussal, amely pedig, mint tudjuk, csak jóval később, a „médiaháború” idején bontakozott ki igazán. A tárgyilagos hangvételű, pró és kontra érveket egyaránt felsorakoztató tanulmány (KI NEVEZ A VÉGÉN?, 1991/21.) végül az Alkotmány 29. § (1) bekezdésére hivatkozva („...örkődik az államszervezet demokratikus működése felett”) a közársasági elnök lelkiismereti kompetenciájának körébe utalja annak eldöntését, mit tart veszélyesnek a demokráciára nézve és mit nem. „Antall József pszichikai trükkjeiről és lemondási manőverjeiről” pedig ugyanezen cikk a „nagy deregulátort”, Sárközy Tamást idézi, aki a rossz nyelvek szerint imígyen vigasztalta

Göncz Árpádot: „Ugyan, ugyan, Elnök úr, hiszen volt már maga halálra is ítélve. Hát mi ez ahhoz képest?”

A nagy orgazmus

A korai Magyar Narancs belpolitikai cikkeinek csak igen kis része válik politikai sajtónk üde színtöltőjévé – eredeti látásmódjával s tekintélyt nem tisztelő szókimondásával.

A belpolitikai cikkek jó része azonban – s ez bizony még az új MaNcsban is előfordul – megreked a felszínes szellemeskedés, a belterjes összekacsingatás, a politikusok nevének elferdítésén alapuló olcsó poénkodás szintjén. Azt meg kell hagyni, a nevek igen találóak, s nem tudom megállni, hogy közre ne adjak belőlük néhányat: Etelközi Patajka (gyengébbek kedvéért: Pataky Etelka), Koton Atanáz (Katona Tamás), Észak-atlanti héja (Horn Gyula, a Maszop elnöke), Hámori Csacsi, Fűr Lila, Horváth Blamázs pálcánélküli miniszter, KGB Izabella vagy Torgyano Bruno alias „Torgyán cica” (aki politikai életünknek oly sötét figurája, hogy a szájában világít a negro). A lap belpolitikai „elemzései” olykor egy politikai Pssz magazin szintjén mozognak, némelyik írásuk már a Szuper Pssz színvonalát is eléri. Példaként említeném többek között Such Gy. és Vágvolgyi B. A. cikkét az MDF I. kongresszusáról (CSÓTÁNYOK A HOMOKOZÓBAN, 1991/25.), amelyben – a szerzőpáros által csak „nagy népi orgazmus”-ként emlegetett pártgyűlésnek – olyan felszínes, bárgyú humorú, minden szellemet nélkülöző „elemzését” nyújtják (a címoldal!) hogy cikkük olvastán azon tűnődtem: biztos jól tenne a lap színvonalának, ha főszerkesztőjük időnként a KÁMA-SZUTRÁ-t olvasgatná szakirodalomként. A Narancsnak azok a belpolitikai elemzései figyelemre méltók, amiket külsős szakértők írtak felkérésre. Kiemelném itt Vajda Mihály nevét, aki már az Antall-kormány első évében komoly aggodalmát fejezte ki a kormány és a liberális demokrácia intézményeinek kapcsolatait illetően (KELLE NEKÜNK KORMÁNYVÁLSÁG?, 1991/5.). Figyelmet érdemlő Schöpflin György (London) elemző tanulmánya (ELSŐ ÉV, 1991/11.), melyben felteszi a kérdést: a politikailag éretlen és fantáziátlan hatalomgyakorlók „mikor szándékoznak átadni pozíciójukat egy tanulékonyabb csapatnak?” Kiemelném

még itt Molnár Péter és Timár János elemző cikkét a médiaháborúról (MÉDIAMASSZÁZS, 1992/11.), Sós Vilmos tanulmányát a rendszerváltás folyamatáról (TÁJKÉP CSATA KÖZBEN I–II., 1992/9–10) és Tamás Gáspár Miklós elemzését az MDF frusztrációról (A KÉPTELEN SZALON, 1992/4.).

A *Magyar Narancs* belpolitikai cikkei nyugati orientáltságú, szélsőliberális, radikális demokrata értékek tükröznek – ami azonban nem a nemzeti érzelmek iránti fogékonyság teljes hiányát jelenti, csupán egy másfajta, „kozropolitábbb”, a liberális értékeket (szabadság, autonómia, állampolgári jogok) egyfajta magamutogató magyarkodás elé soroló nemzeti érzést. Jó példájául szolgált ennek a Torgyán kavarta *Holgyfutar*-botrány a parlamentben, amit a *Narancs* így kommentált: „...nem követ el nagyobb nemzetgyalázást az, aki a magyar koronát egy biléhez hasonlítja, mint az, aki a liberalizmust annak tartalmához” (1992/12.).

A lap gazdasági cikkeiben egyértelműen a modernizáció (vállalkozókedv, rugalmasság, kockázatvállalás) és a piacgazdaság értékei jelennek meg. Szociális érzékenységre és a humanizmus iránti igényre (segítőkészség, szolidaritás) is utalnak ugyan ezekben az írásokban, de ezek az értékek csak addig a szintig elfogadottak itt, amíg nem „veszélyeztetik” a piacgazdaság kibontakozását.

Az újság – kevés számú – vallási témájú írásának szembeötlő jellegzetessége, hogy több mint kétharmaduk a hagyományos vallási értékek helyett (a hit kérdései, erkölcsiség stb.) liberális, demokratikus felfogást tükröz. Ennek az a magyarázata, hogy a *Narancs* vallási témájú cikkei nem a hit, hanem a politika szférájában jelennek meg, s aktualitásukat egyfelől a hitoktatás kötelezővé tételének kormánypártok általi erőltetése, másfelől az iskolavisszaadási hullám szolgáltatta – különös tekintettel az Egyetemi Színpad piarista kápolnává való átalakítására, a Bibó Szakkollégiumra, amelyet apácázárda céljára igényelnek vissza, vagy pedig a Deák téri iskola körül dúló csatákra. A lap liberális értékeket magukénak valló cikkírói az iskolák oktatóképző funkcióját tartva elsődlegesnek, tiltakoznak az ellen, hogy tanintézetek egyházi kézbe kerüljenek, s határozottan fellépnek az

iskolai keretek között történő vallásgyakorlás bevezetésével szemben (nyilvánvaló kivételt az egyházi iskolák jelenthetnek). A többi vallási témájú cikk kisebb vallási közösségek, szekták társadalmi-történeti problémáinak tárgyilagos hangvételű bemutatására vállalkozik.

Mint alternatív lap, a *MaNcs* szinte elsőként kezdett el foglalkozni olyan témákkal, amelyek a pártállami éra sajtójában többé-kevésbé tabunak számítottak. Ilyen volt a homoszexualitás kérdése, a feminizmus, a kábítószeresítés, a súlyos ökológiai problémák tárgyalás nélküli feltárása, az anarchista mozgalom története és tevékenysége. A *Narancs* NSM (New Social Movements) címmel indított sorozata megkísérelte betölteni azt az információs űrt, amely e téren korábban tapasztalható volt. A több hónapon át tartó sorozat külföldi fordítások közlésével s jeles hazai társadalomkutatók írásaival – elméleti cikkekkel és a hazai állapotokról szóló beszámolókkal – próbált meg rendszeresen feltárni egy-egy kérdéskört.

A New Social Movements közvetlen előzményei – bár történeti gyökerei sokkal távolabbra nyúlnak – a hatvanas évekre vezethetők vissza. Annak az új középosztálynak a mozgalma ez, amely igyekezett elhatárolódni a hagyományos pártpolitizálástól, s újszerű tiltakozási formákkal („beülés”, „leülés”... stb.), demonstrációkkal, médiakon keresztül folytatott harccal próbált érvényt szerezni akarátának. A politikai intézményekhez való viszonya alapján az NSM-nek a *Narancs* által is bemutatott három típusát különböztetjük meg, úgymint instrumentálist, szubkulturálist és ellenkulturálist. Hogy a *Magyar Narancs* az NSM témáit merészen bedobta a köztudatba, s azokat őszintén, minden álszemérmel mellőzve tárgyalta – úttörő jelentőségűnek tekinthető a magyar sajtó történetében. Ugyanakkor – bár az Altern-Egő rovat szórványosan vissza-visszatért ezekre a témákra – az NSM sorozat önmagában véve kevés volt. Úgy gondolom, egy fiatal korosztályt megcélzó, magát alternatívnak nevező újságnak – főleg a „hallgatás éveit” után – többet kellene foglalkoznia alternatív problémákkal, akár más témák (például bel- és külpolitika) rovására is.

Miért vagyok Kékharisnya, ha mégsem?

Míg nálunk langyos állóvíz volt a politikai-társadalmi élet a nyolcvanas évek elején, addig a nyugati társadalmakban a posztmodern és a feminizmus volt az a két legjelentősebb politikai-szellemi mozgalom, amely igazi kihívást intézett a fennálló viszonyok ellen. Bár voltak komoly fenntartásai is egymással szemben, közös pontokon való kapcsolódásaikkal megkíséreltek kidolgozni olyan új, társadalomkritikai paradigmákat, amelyek a *feminizmus* előtt is új távlatokat nyitottak meg. Legjelentősebb közös fellépésük az akadémiai tudományosság univerzáló tendenciája elleni lázadás volt, melynek eredményeképpen a feministák megkérdőjelezték azoknak az „értékmentes” kutatásoknak a létjogosultságát, amelyek a fehér középosztálybeli nők nézőpontjából készültek. A mozgalom továbbá kimutatta, hogy az akadémikus körök „igazsága” mindig a hatalomhoz kötődő, partikuláris történelmi helyzetekben megjelenő, maskulin értékeket tükrözi. Mind a posztmodernnek, mind a feministák kétségbe vonták a gender-bendinget, a társadalomban kulturális tradíciók révén megrögzült női szerepeket, helyébe – elfogadva a természetes nemi kötöttséget – egyfajta sajátos női kultúra létjogosultságát állítva. Ezeknek a „küzdelmeknek” még a híre is alig jutott el hozzánk annak idején, nemhogy a vivmányai. „A magyar társadalom a női egyenjogúság és a nők közszereplése kérdésében még igencsak konzervatív” – jelentette ki a *Narancs* hasábjain Bill Lomax, a nottinghami egyetem politológiai tanszékének vezetője, aki Ungár Klára főpolgármester-jelölése kapcsán adott hangot a hazai állapotok fölötti csodálkozásának.

A lap – bár a feministáknak külön újságjuk is van (*Nőszemély*) – színvonalas és problémamentes írásaiban rendszeresen foglalkozik e mozgalomhoz való csatlakozás morális és pszichés problémáival és a feminizmus elméleti-történeti kérdéseivel, kelet-európai dimenziókba „zsugorított” megoldási lehetőségeket is felmutatva.

A *Narancs* polgárpukkasztó imázsához jól illik, hogy fő feministájuk, a női jogok nagy védelmezője – egy férfi, akinek e témában (időnként Goldmann Emma néven) publikált cikkei az alaphangot megadják. Seres László KIS MAGYAR FALLOKRÁCIA (1991/8.) ci-

mű írásában leszögezi például: Magyarországon a Fütty mint olyan van hatalom, mely Fütty azonban „nem egy konkrét politikai forma”, csupán a patriarchátussal és szexizmussal (nőellenességgel) terhelt magyar politikai élet hatalomorientált, középszerű és megszálalt férfiak megjelenési formája; e férfiak pedig „valójában Isten szerepét kívánják betölteni, ha már képtelenek emberi módon viselkedni”.

Ezeknek a „feminista” cikkeknek jó része egyben „abortusz cikk” is. A témák egybefonódását két esemény tette aktuálissá: a pápa látogatása 1991 nyarán, valamint az 1992. december 31-ig meghozandó új abortusztörvény. Az utóbbiról kialakult parázs vita kimenetele életkoránál fogva a *Narancs* olvasótáborát mélyen érintette. Az abortusz kérdését elemző cikkek először a pápalátogatás körüli időszakban csúcsozódtak ki, s a lap szerzői cseppet sem kímélve a pápa személyét (lásd: CÁPASZÁM) határozottan szembehelyezkedtek a katolikus egyház abortuszellenes felhívásával. A MI KOZE EGY 70 KORÜLI BÁC SINAK A NŐK MÉHÉHEZ? című írás mind címében, mind tartalmában markánsan tolmácsolta a *Narancs* „üzenetét” az egyháznak és a pápának. A *MaNcs* minden e témában publikált cikke határozottan elutasítja azt is, hogy az abortuszkérdést *politikai* dimenziókba helyezték, így a szerzők például soha nem osztották Fekete Gyula és társai nemzetféltő sirárait („Fogyik a magyar, fogyik a magyar!”). Az abortuszhoz való jogot – hangsúlyozva az emberi élet tiszteletét – alapvető emberi jogként kezelik, és elutasítják, hogy azt bármiféle politikai/hatalmi eszközzel befolyásolják.

G mint Gay

A homoszexuális mozgalmakat nem tekinthetjük tipikus NSM-nek, hiszen már a múlt század végétől voltak erre irányuló kutatások, és 1918-ban alakult meg az első ilyen szervezet Németországban – így a mozgalomnak a New Social Movements a már az 1969-es New York-i homoszexuális tüntetéssel kezdődő második szakasza. Mivel a téma tabu volt a hazai tömegkommunikációban, a *Narancs* interjúja a homoszexualitás két ismert holland kutatójával valóban érdekes információkkal szolgált a lap olvasóinak a mozgalom történetéről, Nyugat-Európában elért eredményeiről, valamint leszbikusokkal va-

lő közös küzdelmeikről (NSM, HOMOSZEXUÁLISOK, 1991/6.). Ugyanebben a számban jelent meg MÁSKÉNT ONDOLKODÓK címmel áttekintés a hazai viszonyokról, melyekre még mindig az álszemérem jellemző: „*az itthoni vívmányok csimboraszója, hogy lassanként pironkodás vagy ideges röhögszélés nélkül beszélhetünk a problémáról*”. Ezentúl már csak A ROMÁN 200-AS (1993/12.) című írás érdemel e témában figyelmet a román homoszexuálisok üldözéséről, de az írásnak hazai üzenete is van: igaz ugyan, hogy Romániában üldözik a homoszexuálisokat, ellenben komolyan veszik az AIDS veszélyét, míg Magyarországon a kormány immorálisnak tekintve ezt a kérdést, visszautasította a nemzetközi AIDS-szervezetek segítségét, sőt pénzét is. Erről nyilatkozik a lapban Scott Long amerikai professzor, aki Magyarországot után most egy évet Kolozsvárott tanít. A hazai „szégyenlős” helyzet ismeretében a lapnak többet kellene foglalkoznia ezzel a témával is.

Minden hatalom megrett

Ezt hirdetik az egyéni szabadság elvét valló anarchisták, akik szerint az állam a tulajdon szülte erőszakhoz (Proudhon) és a katonai erőszakhoz (Bakunyn) kapcsolódik, s ezért elutasítják minden megnyilvánulási formáját, beleértve a politikai pártok működését is. „*Az anarchizmus nem zűrzavart, kaotikus állapotot jelent, hanem olyan társadalmat, amelyben hiányzik a vezetés, nincs hierarchia, ismeretlen a kormány.*” (1991/23.) Magyarországon már a századelőn voltak anarchista kezdeményezések (Schmidt Jenő, Batthyány Ervin), ám 1919 után ezek a hagyományok – néhány ezoterikus szellemi kört kivéve – teljességgel felszámolódtak, s talán nem véletlen, hogy 1989 tájt, a nagy „pártgründolások” kezdetén éledt újjá a mozgalom, néhány budapesti bölcsészhallgató kezdeményezésére.

A *MaNcs* egyik cikke (ANARCHISTÁK MAGYARORSZÁGON, 1991/4.) nyomon követi az Autonómia Csoport megalakulását s ennek révén a hazai anarchista mozgalom újjászületését, valamint azt a bomlási folyamatot, ahogyan elvi összeférhetetlenség miatt az eredeti csoport végül is három részre szakadt (NAP Anarcho-Punk csoport, GEO Környezetvédelmi Egyesület, Budapesti Anarchista Csoport). Egy az anarchizmus és az ökológia

kapcsolatát tárgyaló cikken kívül már csak a mozgalom rockzenei vetületét vizsgáló s ezért a *Narancs*-olvasó korosztály érdeklődésére különösen számot tartó NINCS MÁS HATALOM, CSAK TE MAGAD (1990/22.) című írás foglalkozik a mozgalommal, ami annál is meglepőbb, mert a hazai anarchizmuskutatás két fő teoretikusa (akik ebből irták közös kandidátusi disszertációjukat) – a *Narancs* állandó munkatársai. Bár a Budapesti Anarchista Csoport programjai rendszeresen megjelennek a lapban, ezen túlmenően jó volna olvasni a mozgalom történetéről, a külföldi szervezetek tevékenységéről és ideológiai vitáikról.

Szelíd motorosok

Bevallom, amikor 1992. szeptember 17-én a *Magyar Narancs* címlapján egy Harley Davidson motorral, AZ ÉLET HARC jelszavával berobogott a magyar hetilapok népes táborába, az első gondolatom ez volt: Te jó ég, ugyan mivel fogják megtölteni a lapot hétről hétre, mikor kétheti lapnak is unalmasak voltak néha! Azóta eltelt több hónap, s be kell ismerjem, az „új” *Narancs* messze felülmúlja a régit – bár hozzá kell tegyem, azt nem volt igazán nehéz. Hetilapként megváltozott a lap szerkezete; új rovatokkal bővült, és kitágult szerzőinek köre is. Mindez jót tett a *Narancs*-nak: „szellősebbé” vált, kilépett abból az egyre inkább fullasztóvá váló belterjességből, ami előző korszakát mindinkább jellemezte. Az új rovatok beindításával előtérbe került a társadalom és a közélet, így megszűnt a lap túlpolitizált jellege, ami időnként azt a kényszerképzetet keltette olvasójában, hogy egy szórványosan más témákkal is foglalkozó politikai lapot tart a kezében. A lap tudatosabb szerkesztési elvet érvényesít: a rovatoknak címük van (VILÁGFALU, MAGYAR GLÓBUSZ stb.) és állandó helyük, ami áttekinthetővé teszi az újságot. EGY HÉT a címe annak az új, kétoldalas képes hírrovatnak, amely a hét kül- és belpolitikai eseményeit tárgyilagosan, rövid hírekbe tömörítve tekinti át a lap elején, s a hozzá kapcsolódó, rövidebb kulturális hírekkel szolgáló oldal is kitűnő.

Elég jók az INTERJÚ rovat beszélgetései közéletünk széles palettájáról választott szereplőkkel. Igazán érdekessé és vonzóvá azonban azok az írások teszik a megújult újságot, amikhez hasonlókat más sajtótermékekben

nem vagy alig találunk meg. Ilyen az utóbbi időben örvendetesen feltámadó színvonalas tényfeltáró riport, ami a véleménycikkeket előnyben részesítő hazai újságírásunknak nem éppen erőssége. S ilyen a lap második felét elfoglaló avantgarde/underground, kultúrát népszerűsítő tizenhárom oldalas *kulturális rovat*, amelynek az a szembeötlő sajátossága, hogy a zenét (ROCKFRONT és MELÓDIA címmel) és a vizuális művészeteket (film, video, tv, színház, képzőművészet, képregény [!]) népszerűsítő oldalak lehengerlően bőségebbek, mint az írott kultúráról, a könyvekről és újságokról szólók. A rovat legerősebb és legértékesebb oldalai azok, amelyek korunk zenei életének majd minden területéről hírt adnak. A ROCKFRONT rendszeres nemzetközi kitekintést nyújt a jazz, a popzene, a rock, a punk, az underground és a happeningszerű kreatív zene világából. Nyomon követi a zenekarok sorsát is (például Velvet Underground, Element of Crime... stb.), s még arra is vállalkozik, hogy különböző témákat zenei összefüggésében mutasson be, így például a rock és a szex egymásra hatását (Nina Hagen, Lydia Lunch, Patti Smith stb.), az anarchista mozgalom rockzenei vetületét vagy a zene és a képzőművészet kapcsolatát (Andy Warhol stb.). A lap MELÓDIA oldala pedig gyakran foglalkozik korunk komolyzenei áramlataival is (Maria Callas, Lutoslawsky stb.).

A képzőművészetről szólva a szerzők a kortárs avantgarde, transz-avantgarde, performance stb. művészetet népszerűsítik interjúikkal, hazai és külföldi kiállításokról írt elemzéseikkel, elméleti írásokkal. A rovat legfőbb érdeme a nyitottság, a különböző művészeti formák közötti átjárhatóságra való érzékenység. Jó példája ennek Peter Greenaway angol filmrendező Bécsben rendezett képzőművészeti kiállításának bemutatása vagy az az írás, amely a Szkéné Színház különleges, CONVERSATION címmel 1992-ben előadott videós-számítógépes performance produkciójáról szól. Értékes és figyelmet érdemlő a rovat NARANCSGALÉRIA sorozata, amely kortárs művészetünk jeles alkotóinak képeit vonultatja végig egy-egy lapszámon. A képek élvezhetőségét a gyenge papírmínőség nagyban rontja ugyan – de erről nem annyira a lap szerkesztői tehetnek, mint inkább

a szponzorok. Mindenképpen szót érdemel három fotósorozat is. Fontos kultúrmissziót tölt be a *MaNcs* önironikus nosztalgiával tálalt PESTI PRESSZÓK című sorozata, amely fényképpel és szöveggel a félmúlt intim nyilvánosságának még fellelhető színtereit vonultatja fel a bürgerkingek és pizzahátok lassan mindent elborító konzumidiotizmusával szemben. Az ELTÚNT IDŐ NYOMÁBAN címmel pedig – a hétköznapok banalitásait szakralizálva – letűnt életünk már-már feledésbe süllyedt rekvizitumait eleveníti fel, mint például a szódásüveget vagy a Leica fényképezőgépet. Mulatságos a *MaNcs* DIVATOK és HÍMtagok fotósorozata, amely szellemes és frappáns szövegek kíséretében a pikánstól már-már az ordinárig terjedő skálán vonultat fel jellegzetes női és férfi archetipusokat (Vonzó Férjesasszony, Bördzsekis Bombázó, illetve Don Juan stb.).

A filmről szólva inkább a rendezői portrék, a filmfesztiváli tudósítások vagy az amatőr filmezéssel (pl. BBS) kapcsolatos híradások érdemelnek figyelmet, semmint a filmkritikák, amelyek jobbára csak az „elemzett” film tartalmának jópofáskodó elmesélésében merülnek ki. Egyhetes késéssel megjelentett tévéfilmkritikáival a TÉVÉ oldal a legfeltehetőbb – mi több, azt a kérdést is felveti: szükség van-e rá egyáltalán ebben a formában? Értelmük itt csupán azoknak az írásoknak van, amelyek társadalomtörténeti keretbe ágyazva elemeznek egy-egy tv-filmsorozatot (például Eward Schorm), vagy elméleti kérdéssel foglalkoznak (például a szinkron). Nem állitható, hogy a SZÍNHÁZ oldal a *Narancs* erőssége volna, de a fesztiválokról, happeningeokról és performance-okról szóló cikkeik érdekesek, mint ahogy az a kultúrtörténeti sorozata is, amely térben és időben vándorolva mutatja be hazai színházainkat.

A *MaNcs* neves művészekkel, filozófusokkal, lapszerkesztőkkel készített és helyenként művészeti életünk rejtett összefüggéseit is feltáró kulturális interjúi szinte mindig izgalmasak és olvasásra érdemesek.

Az eddigi lapszámokból az látszik, hogy a KÖNYV oldal a kulturális rovat egyik „leggyengébb láncszeme”: a szerkesztés gyakorlatában alig fedezhető fel némi koncepció, és ez az az oldal, amit – bár hely volna – gyakran nem tudnak mivel megtölteni. Ezt az űrt

a szerkesztő a NARANCSGALÉRIA – egyébként kitűnő – képeivel, illetve a könyvrendelések közzétételével próbálja „kozmetikázni”. Pedig a lehetőséget érdemes volna jobban kihasználni – akár még a nemrég beindított, de teljesen érdektelennek bizonyuló folytatásos képregény rovására is. Nagyon érdekes ellenben a sajnos rendszertelenül jelentkező LAPELLENZŐ, amely eddig négy folyóirat egy-egy különszámáról (*Világosság*, *Jelenkor*, *Arnyékkötők*, *Kalligram*) jelentetett meg kiváló kritikát. Végezetül szót ejtenék még a kulturális programokat ajánló sznobkalauzról, a SNOBLESSE OBLIGE-ről, amely most jobban informál, mint a hajdani *Narancs* idején – de szárazabb és hivatalosabb is a réginél. A pimasz báját elvesztett snoblesse ebben a formájában leginkább egy alternatív *Pesti Műsor*-anzáéhoz hasonlatos.

Átböngészve a lap apróhirdetéseit, egyelőre képtelen vagyok eldönteni: ezek komoly hirdetések, vagy ez a lap humoroldala. Amikor azt olvasom például a TÁRSKERESŐ-ben, hogy: „*Örökmozgó andalúzai kutyám kútúnó memóriájú, meztelenül ebédelő Dolly Bell macska társaságát keresi a világ végéig*”, akkor elbizonytalanodom a teljesen hihetőnek tűnő hirdetések hitelét illetően is. Mindenesetre övön barátomat attól, hogy a *Narancs* apróhirdetés rovatából válasszanak kocsit, lakást, pláne házastársat.

A *Narancs*nak továbbra sincsenek igazán jó tollú saját szerzői, bár az írások kétségtelenül színvonalosabbak, mint az első korszakában. (A sajtóhiba is kevesebb.)

A magam részéről szívesebben venném, ha a lap címlapján POLITIKAI-KULTURÁLIS HETILAP helyett inkább ez állna: ALTERNATÍV-KULTURÁLIS, ha alternativitáson a decentralizált politikát, a civil társadalom működését, az erőszak-ellenességet, a kisebbségek védelmét és az ökológiát értjük. Hiszen politikai lapokkal Dunát lehet már rekeszteni, s a *Narancs* politikai cikkei korántsem olyan kiválóak még, hogy „első kézből” volna érdemes tájékozódni belőlük. Ám alternatív témákról még manapság is alig lehet valahol jó írást olvasni – ezért a *MaNcs* ezt az úrt még inkább betölthetné. A hetilappá avanszált újság már közelebb áll ehhez, mint a régi, de még van mit változtatnia. Ha pedig mégis politikai lap akar maradni, akkor szín-

vonalasabbnak kell lennie, hogy méltó konkurenciává válhasson a többi politikai lapnak. A *Magyar Narancs* 1992 szeptemberében olyan – a középkorosztályt is megcélzó, konzolidáltabb, tizezres példányszámú hetilappá lépett elő, amely sokkal inkább belesimul a magyar sajtóba, mint indulásakor. E „belesimulás”-nak bizonyos értelemben a nyelvi megszelídülés is ára volt. Annak, a magyar sajtóban akkoriban áttörésnek számító, konvenciókat felrúgó, provokatív parlagi szlengnek a tompításáról van szó, amely fiatalos szemtelenségével annyira egyedülállóvá tette a korai lapszámokat.

Ha az „új” *Narancs*ot a magyar sajtó „koordináta-rendszerében” próbálom elhelyezni, leginkább négy újság szellemi rokonsága jöhet szóba. Közéleti cikkeit és tényfeltáró riportjait tekintve az *ÉS*-hez áll legközelebb, bár fiatalabb értelmiségi korosztályhoz szól, pimaszabb stílusban. Politikai interjúik a *168 órá*hoz állanak közel, de ironikus stílusuk időnként vetekszik a *HVG* utolsó oldalán olvasható PORTRÉ Lindner/Horváth párosának kérdezői stílusával, míg kulturális témájú interjúik a *Gondolat-jellel (168 óra)* mutatnak rokonságot, de a *MaNcs*, témáival sokkal avantgardabbnak tekinthető. A lap belpolitikai és gazdasági cikkei a *HVG* szikár-tárgyilagos stílusú írásaival rokoníthatók leginkább, de azoknál jóval könnyedebbek és felzárkózottabbak. A *Magyar Narancs* igazi „kebelbarátja” mégiscsak a *Volt* („*Egy lap azoknak, akik még bírják a feszültséget*”). Noha a *Narancs* egy kicsit fesztelenebb, de témáiban, stílusában, képanyagában és tipográfiájával (ez mindkét lap esetében kitűnő) – ez a rokonság nem tagadható.

A *Magyar Narancs* életútja némiképp hasonlatos lehet nagy példaképéhez, az amerikai *Rolling Stone* magazinéhoz, amely kis példányszámmal, kevés szerkesztővel indult, de ma már több mint egymilliót nyomnak belőle, és 184 szerkesztőt dolgoztatnak. Ha nem ilyen elkápráztató számokkal is, de nagy kérdés: járható lesz-e a *Narancs* számára is ez az út? Megpróbáltam rámutatni a lap hibáira, gyengeségeire is, talán ezzel segíthetem leginkább, hogy nekünk is legyen egy, a *Rolling Stone*-hoz hasonlatos, remek alternatív újságunk. Ehhez persze még hosszú út vezet. S hogy miért olvassuk addig is? Talán, mert

már Karinthy is megmondta: „*a halak nem hazudnak*” (kivált a pimasz halak nem), ez – ahogy a *MaNcs*-szlogen hirdeti – „*A KORRAL JÁR. A nagy halak meg bekaphatják...*”

Argejő Éva Tévélygő

KRITIKAPÁLYÁZAT

CLAUDIO MONTEVERDI: MADRIGÁLOK

Capella Savaria. Vezényel: Nicholas McGegan
Zádori Mária, Fers Mária (szoprán),
Guy de Mey, Martin Klietmann (tenor),
Klaus Mertens (bariton)
Quintana QUI 103 014

Régi adósságát törlesztette a hazai hanglemezkiadás a Monteverdi kései madrigáljainak színe-javát tartalmazó válogatás megjelentetésével. A Magyarországon mindmáig méltatlanul kevésbé ismert Claudio Monteverdi életművét ugyanis nem csupán néhány opera (*L'ORFEO, IL RITORNO D'ULISSE IN PATRIA, L'INCORONAZIONE DI POPPEA*), drámai jelenet (*LAMENTO D'ARIANNA, IL COMBATTIMENTO DI TANCREDI E CLORINDA*) vagy liturgikus mű (*VESPRO DELLA BEATA VERGINE*) fémjelzi, hanem a mennyiségi és minőségi szempontokat figyelembe véve egyaránt páratlanul gazdag madrigáltermése is. A madrigál túlzás nélkül nevezhető a Monteverdi-oeuvre centrális jelentőségű műfajának, hiszen az életút egészét (az 1580-as évektől a késő öregségig) átszövi. Ugyanakkor Monteverdi madrigáljai a XIV. századi előzmények után 1520-tól egyre népszerűbbé váló műfaj történetében is összefoglalást, sőt betetőzést, kulminációs pontot jeleznek. A Monteverdi-madrigálokban már nyoma sincs a homofon, egyszerű textúrájú, nemritkán primitív felépítésű, 1550 körüli próbálkozások korlátainak. Monteverdi stílusa félreismerhetetlenül egyéni, de következetesen kerüli a nagy madrigalista kortársak (Marenzio, Gesualdo) he-

lyenként öncélú és exhibicionista expresszivitását. Konkrétabban fogalmazva: Monteverdi óvatosan bánik a disszonanciákkal és a kromatikával, de egyaránt érzékeny a horizontális folyamatok (a szólamok önállósága) és a vertikális struktúrák (a harmóniai történet) iránt. Monteverdi madrigáljai világos, letisztult formák, amelyekből nyitva áll ugyan az út a madrigál „elágazásai” (madrigale concertato, madrigálkomédia) felé, de amelyekben a tradícióhoz való szilárd kötődés, sőt – a kifejezés pozitív értelmében – konzervatívizmus is tükröződik.

A kissé hosszadalmas bevezetéssel igazolni szerettem volna a Capella Savaria és a Quint Kiadó választásának helyességét: valóban fontos és aktuális, hogy e remekműveket ne csak a legszűkebb szakmai közönség ismerje.

A Quintana-lemez Monteverdi három utolsó madrigálkötetéből és a SCHERZI MUSICALI gyűjteményből tallóz. Nyilvánvaló, hogy a zenei tényezők mellett a szövegek irodalmi értéke is releváns válogatási szempont volt, hiszen a felcsendülő madrigálok alapjául szolgáló költemények szerzői – Alessandro Striggio; Giovanni Battista Guarini; a barokk eposz műfajának legjelentősebb alakja, Torquato Tasso; valamint Giambattista Marini, aki Szerb Antal szavaival, „*az olasz fejedelmi udvaroknak, majd Valois Margit és Medici Mária Párizsának dédelgetett költő-primadonnája volt*” – valamennyien neves, a kor irodalmi gondolkodását évtizedekre döntően befolyásoló költők, akiknek műveit Monteverdi és kortársai egyaránt elsődleges megzenésítési forrásnak tekintették.

A kevésbé ismert kompozíciók felfedezése iránti vágy, a Capella Savaria és a közreműködő szólisták által képviselt – a korábbi lemezfelvételekről ismert – színvonal, az igényes tervezésű lemezborító a muzsikusként, a recenzens és a zenerajongó érdeklődését egyformán felkeltheti, s ez egyben fokozott elvárásokkal is párosul. Ezen elvárásoknak a felvétel csaknem maradéktalanul meg is felel, mindenekelőtt azért, mert szép. Szépsége nem korlátozódik valamely komponensre (pl. művészi teljesítmények, a hangkép belső arányai, felvételtechnika), mert még a legkevésbé sikerült pillanatokban is több szépségforrás egyidejű jelenléte érezhető. Ez az a pont (a szépségforrások egyidejűsége),